

**ТАКОМУЛИ МЕХАНИЗМИ ТАНЗИМИ ДАВЛАТИИ ИСТИФОДАИ
ЗАХИРАҲОИ ДЕҲОТ**

Ҳайитбоева Н.А. н.и.и., дотсент, Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати
Тоҷикистон

Калимаҳои калидӣ: танзими давлатӣ, дастгирии давлатӣ, захираҳои деҳот, захираҳои табиӣ, захираҳои иқтисодӣ, захираҳои меҳнат, захираҳои заминӣ-обӣ, истифодаи самарабахш.

Муаммоҳои ташкил ва рушди истифодабарии самарабахши захираҳои иқтисодии деҳот, мавқеъ ва таъсири он дар пешрафти иқтисодиёти мамлакат яке аз муаммоҳои камтаҳқиқшудаи соҳаи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Дар давраи гузариш ба иқтисодиёти бозорӣ дар доираи истифодабарии самарабахши захираҳои иқтисодии деҳот бисёр масъалаҳои нав ва дар баробари худ зудҳалшавандае ба вучуд омаданд, ки бояд бо суръати очилона ҳалли худро ёбанд.

Ба ҳама маълум аст, ки алоқамандии инсон бо табиат вобастагии қавӣ дорад, чунки барои зиндагӣ ва инкишофӣ ҳаёти ҷомеа он мавқеи махсусро дорост. Инчунин дар шароити болоравии таҳдидҳо ба монанди таҳдидҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, экологӣ, сиёсӣ, хавфи зиёдшавии бекорӣ ва бухрони молиявӣ хеле ҷиддӣ буда, зарурияти ҳифзи зист, истифодаи самаранокии захираҳои табиӣ, захираҳои заминӣ об, пеш аз ҳама, захираҳои инсонии деҳот асоси танзим ва дастгирии ҳар як мамлақати алоҳида мебошад. Дар шароити дигаргуншаклии иқтисодӣ роҳҳои такмили истифодаи оқилонаи захираҳои иқтисодии деҳот аз танзим ва дастгирии давлатӣ вобастагии калон дорад.

Тибқи маълумоти омӯрӣ маълум мегардад, ки сол аз сол тамоюли афзоиши табиӣ аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон муқоиса ба солҳои сипаригардида назаррас буда, қисми асосии онро аҳолии деҳот ташкил медиҳад, яъне 73,6 Ҷоизи аҳолии деҳот ва аз он 26,4 Ҷоизи аҳолии шаҳр мебошад [3, 23].

Имрӯз дар шароити иқтисодиёти бозорӣ яке аз масъалаҳои муҳим, ки барои тараққиёти иқтисодиёти мамлакат дар ҷодаи аввал меистад, ин дигаргунсозии деҳот ва такмили истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ ва иқтисодии он мебошад.

Барои аз байн бурдани камбизоатии аҳоли ва истифодаи самарабахши захираҳои заминии кишвар бо фармони Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар солҳои аввали истиқлолият (1995–1997) 75 ҳазор гектар заминҳои наздихавлигӣ барои аҳолии мамлакат тақсим карда шуд. Бо ин ташаббус сарвари миллат тавонист, ки талаботҳои ҳаррӯзаи мардуми деҳотро бо маҳсулоти соҳаи кишоварзӣ таъмин намояд, захираҳои меҳнатии мавҷуда самарабахш истифода бурда шаванд ва даромади аҳоли зиёд шавад. Дар навбати худ бо истифодаи заминҳои наздихавлигӣ афзоиши бекорӣ аҳолии деҳот поён рафта, сатҳи шуғлнокии он баланд гашта истодааст [2].

Маҳз барои ҳамин бояд таъкид намуд, ки бо ёрии механизмҳои мукамалгардонии танзими давлатӣ ва даст намудани сатҳи камбизоатӣ дар деҳот айни муддао аст.

Назарияи танзими давлатӣ гувоҳи медиҳад, ки ҳолати муносири иқтисодию иҷтимоии мамлакат аз дарёфти усулҳо, роҳҳои бехтарсозии шароит ва равишҳои тақомули механизми танзими давлатии истифодаи захираҳои деҳот вобастагии калон дорад. Зеро баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳолии деҳоти кишвар дар шароити кунунии таъсири бухрони молиявӣ масъалаҳои аввалиндарача ба ҳисоб меравад.

Таҷрибаҳои ҷаҳониву ватанӣ нишон медиҳанд, ки ҳалли бомуваффақияти тараққиёти минбаъдаи деҳот пеш ҳама аз истифодаи усулҳои самарабахши низомии идоракунии давлатӣ ва дарёфти механизмҳои мукамали мустақим ва ғайримустақими танзими равандҳои иқтисодиву иҷтимоии деҳот вобастагии қавӣ дорад.

Қайд намудан бамаврид аст, ки шаффофият, такомули механизмҳои танзими давлатии захираҳои иқтисодии деҳот фишанги асосӣ ба ҳисоб рафта, омода сохтани шароити мусоид барои зиндагӣ ва дарёфти усулҳои омилҳои барои баланд бардоштани сатҳи иқтисодии деҳот нақши муҳимро дорост.

Барои пеш бурдани сиёсати самаранок имкониятҳои мавҷудаи захираҳои табиӣ ва иқтисодии ҳар як деҳоти мамлакат мувофиқи шароити иқлимӣ, обу ҳок ва иқтисодии биологии он таҳассусгардонии соҳавии мукамал соҳаи кишоварзӣ, инчунин дар ҳолати даркорӣ истифода карда тавонистани маҳорату истеъдоди захираҳои меҳнатии деҳот аз тарафи давлат бо намуди лоиҳаҳо, барномаҳо коркард карда шаванд.

Барои ин иқтисодии деҳот таҳким дода шуда, ҳамкориҳои давлат бо соҳибкорони хусусӣ, аҳолии деҳот ва шарикони хориҷӣ тақвият дода шуда, барои қисми самаранок фаъолона иштирок намоянд. Дар навбати худ таъкид бамаврид аст, ки дастгириҳои мунтазамии давлатӣ дар омӯзиши асосҳои илмӣ иқтисодии деҳот ва асосноккунии механизмҳои ба он муносиби ҳоҷатдорӣ он лозим меояд. Дар шароити тезу тундшавии иқтисодӣ механизмҳои мукамалу муносиби танзими давлатии соҳаҳои ҳоҷатии мамлакатро таҳия намуда, самаранокиҳои фаъолияти қуллии соҳаи иқтисод ва бахшҳои ҷудоғонаи онро бояд тараққӣ намуд.

Ҳамзамон, бояд зикр кард, ки солҳои охир давлат бо мақоматҳои дахлдории худ барои рушди сектори аграрӣ қарорҳои зиёдеро анҷом дод, аз ҷумла оид ба амали намудани «Консепсияи сиёсати аграрии Ҷумҳурии Тоҷикистон», барномаҳои рушди соҳаҳои алоҳидаи растанипарварӣ таҳия ва тасдиқ гардидаанд. Мисоли намоён дар соли 2011 Лоиҳаи Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муайян намудани мақоми вақолатдори давлатӣ оид ба санҷиш, бақайдгирӣ ва ҳифзи навҳои растани» бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 июни соли 2011 таҳти №281 ва Лоиҳаи Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъсиси Шӯрои амнияти озукавории назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон» бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 августи соли 2011 таҳти №359 тасдиқ гардиданд.

Инчунин, оид ба инкишоф ва тараққиёти соҳаи чорводорӣ як қатор чорабиниҳои тақвияти танзими давлатӣ дида баромада шуд, аз ҷумла «Барномаи барқарорсозӣ ва рушди соҳаи занбӯрпарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2016», «Барномаи рушди соҳаи паррандапарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2007-2015», «Барномаи рушди соҳаи зотпарварӣ ва хушзоткунии чорво дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015», «Барномаи рушди соҳаи кутоспарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015», «Барномаи беҳтар намудани ҳолат ва самаранок истифода бурдани чарогоҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009-2015», «Барномаи рушди соҳаи аспарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009-2016». Инчунин, «Барномаи ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020», «Барномаи рушди боғдорӣ ва ангурпарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020» фаъолият карда истодаанд ва таҳти назорати мутахассисон қарор доранд [2].

Вале дар шароити нав барои истифодаи самарабахши соҳаи кишоварзии мамлакат, хусусан ҳангоми истифодабарии оқилонаи захираҳои табиӣ, заминӣ-обӣ роҳҳои тақвияти механизмҳои танзими давлатӣ ба монанди банақшагирии стратегӣ ҳоҷатдорӣ, нархгузориҳои мукамал, низоми молиявӣ қарзии дастрас, ҳифзи истеҳсолии маҳсулоти рақобатпазирии кишоварзӣ лозим меояд.

Таҳлилҳои омӯрӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки афзоиши намоёни табиӣ аҳолии мамлакат, хусусан, суръати баланди афзоиши аҳолии деҳот ба назар мерасад. Аз ин лиҳоз, талабот ба тамоми маҳсулот баланд мегардад, ин дар навбати худ васеъшавии истеҳсолотро талаб мекунад. Дар он ҳолат истифодабарии зиёди захираҳои табиӣ, баландшавии дараҷаи эътимоди истифодаи захираҳои заминӣ, зиёдшавии истифодаи захираҳои обӣ, заминаи моддӣ техникаи мушоҳида карда мешавад.

Муқаррар карда мешавад, ки зиёдшавии доимии аҳолии кишвар ба ифлосшавии муҳити зист, аз он ҷумла ба зиёдшавии ҳаҷми истифодаи захираҳои заминӣ, пайдошавии муаммоҳои умумӣ аз ҳисоби нооқилона истифодабарии захираҳои заминӣ, ки он сабаби пастравии обҳои заминҳо мегардад, вобастагӣ дошта, дар навбати худ ба камшавии обҳои нушоқӣ оварда расонидааст.

Дар қатори захираҳои болозикр захираҳои меҳнатии деҳот вучуд дорад, ки омили муҳими рушди истеҳсолот ва иқтисодиёт ба ҳисоб рафта, аз сифати он пешрафти тамоми соҳаҳои мамлакат вобастагии зиҷ дорад. 60,9% аҳолии кишварамон машғули кор танҳо дар соҳаи кишоварзӣ фаъолият мекунанд ва зиёда аз 22,8% корхонаҳои мамлакатро корхонаҳои кишоварзӣ ташкил медиҳанд [3, 243].

Бо ёрии танзими давлатии истифодаи самарабахши захираҳои деҳот, ҳамчунин, ҳалли муаммоҳои таъмини бо ҷои кори доимии захираи меҳнат, мусоидат ба шуғли аҳолии деҳот, таъмини кафолати давлатии иҷтимоии шаҳрвандон, инчунин баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳолии деҳот мебошад.

Назарияи танзими давлатӣ гувоҳӣ медиҳад, ки танзими оқилонаи истифодаи захираҳои дар деҳот буда, барои мунтазам баланд бардоштани сифату сатҳи зиндагии аҳолии деҳот, бояд механизмҳои зерин истифода бурда шавад:

- баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳоли аз ҳисоби манбаъҳои табиӣ дар деҳот ҷой дошта;
- баланд намудани музди миёнаи меҳнатии коргарон, барқарор намудани нақши маош ҳамчун омили асосии такрористеҳсоли захираи меҳнатӣ;
- дар тамоми деҳотҳои ҷумхур аз ҳисоби ҷойҳои кори ҳолӣ мусоидат намудани баробар ба корҷӯён;
- кам кардани сатҳи камбизоатии аҳолии деҳот бо роҳи хизматрасонии иҷтимоӣ ва кумаки моддӣ бо мақсади ҷуброни талафот вобаста ба баландшавии нархҳо;
- дар деҳотҳои мамлакат паст намудани камбизоати бо роҳи ташкили корхонаҳои хурди коркарди саноатӣ;
- дар тамоми мамлакат рушди босуръати соҳаи хизматрасонӣ ва дигар соҳаҳои меҳнатталабе, ки аҳоли даромади ҳолис гирифта тавонанд;
- танзими самарабахши давлатии раванди муҳочирати меҳнатии аҳолии маҳаллӣ, хусусан муҳочирони дар деҳот зиндагидошта;
- дар деҳотҳои мамлакат аз ҳисоби ташкили корхонаи нав паст кардани сатҳи бекорӣ.

Вазъи муосири истифодаи захираҳои иқтисодиву табиӣ деҳоти кишвар зарурияти мукамалгардонии куллии механизмҳо, услубҳо, низоми заминдорӣ, инкишофи хочагидорӣ, самтҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ, экологӣ-иқтисодӣ дар тадқиқотҳои мо муайян карда мешавад. Саривақт истифодабарии танзими давлатӣ дар муносибатҳои заминдорӣ, метавонад ҳалли мусбии муаммоҳои дар соҳаи кишоварзӣ, дар идоракунии хочагидорӣ халқ, дар инкишоф ва рушди иқтисодиёти бисёррукладаи моликият ва зиёдшавии ҳаҷми истеҳсолии маҳсулоти кишоварзӣ, инчунин оқилона истифодабарии захираҳои иқтисодӣ ва беҳдошти вазъи экологии деҳот саҳмгузор бошад.

Адабиёт

1. Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон- Душанбе, 26 декабри соли 2019
2. Барномаи ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020- Душанбе, 2012
3. Барномаи давлатии солҳои 2018-2021 “Солҳои рушди деҳот, хунароҳои мардумӣ ва сайёҳӣ”-Душанбе, 2017
4. Кишоварзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон / Маҷмӯаи оморӣ Душанбе, 2018.-С. 17-23
5. Чураҳонзода Б.Ҷ. Самаранокӣ рушди соҳаи кишоварзӣ ва дастрасии аҳоли ба маҳсулоти хушсифат // Б.Ҷ. Чураҳонзода, Д.А. Олимов Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон - Душанбе, 2018.- №9.-С. 114-118

6. Тураев А., Абдалимов А. Механизмҳои иқтисодии идоракунии захираҳои заминии Ҷумҳурии Тоҷикистон/Кишоварз -Душанбе, 2016.-№1.-С. 84
7. Ҳайитбоева Н.А. Нақши дастгирии давлатии соҳаи кишоварзӣ ва мукамалгардонии он дар шароити муосир / Маҷмӯи мақолаҳо-Хучанд, 2017.-С. 78-82
8. Шарипов И.О., Садриддинов Н.Т. Вазифаҳои давлат дар дастгирӣ, танзим ва рушди бисёркӯлагии соҳаи кишоварзӣ/Кишоварз-Душанбе, 2016.-№1.-С. 71
9. Мадаминов А.А. Таъсири сифати маҳсулот дар босамарии истеҳсолот // А.А. Мадаминов, Исломов Ғ.Х. /Кишоварз-Душанбе, 2017.-№2.-37

АННОТАЦИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ СЕЛА

Проблемы формирования и развития эффективного использования экономических ресурсов села, роль и их влияние на развитие экономики страны являются одними из малоисследованных задач в области экономики республики.

Необходимость защиты места проживания, эффективное использование природных ресурсов, земельно-водных ресурсов, прежде всего, человеческих ресурсов села - основа государственного регулирования и поддержки. В условиях трансформации экономики, велика роль совершенствования методов государственного регулирования и поддержки эффективного использования экономических ресурсов сёл.

Ключевые слова: государственное регулирование, государственная поддержка, ресурсы сёл, природные ресурсы, экономические ресурсы, трудовые ресурсы, земельно-водные ресурсы, эффективное использование.

АННОТАТСИЯ ТАКОМУЛИ МЕХАНИЗМИ ТАНЗИМИ ДАВЛАТИИ ИСТИФОДАИ ЗАХИРАҶОИ ДЕҲОТ

Муаммоҳои ташкил ва рушди истифодабарии самарабахши захираҳои иқтисодии деҳот, мавқеъ ва таъсири он дар пешрафти иқтисодиёти мамлакат яке аз масъалаҳои камтаҳқиқшудаи соҳаи иқтисодиёти ҷумҳурӣ ба ҳисоб меравад.

Зарурати ҳифзи зист, истифодаи самаранокии захираҳои табиӣ, захираҳои заминӣ об, пеш аз ҳама, захираҳои инсонии деҳот асоси танзим ва дастгирии ҳар як мамлақати алоҳида мебошад. Дар шароити дигаргуншаклии иқтисодӣ роҳҳои такмили истифодаи оқилонаи захираҳои иқтисодии деҳот аз танзим ва дастгирии давлатӣ вобастагии калон дорад.

Калимаҳои калидӣ: танзими давлатӣ, дастгирии давлатӣ, захираҳои деҳот, захираҳои табиӣ, захираҳои иқтисодӣ, захираҳои меҳнат, захираҳои заминӣ-обӣ, истифодаи самарабахши.

ANNOTATION IMPROVEMENT OF MECHANISMS OF STATE REGULATION OF USE OF ECONOMIC RESOURCES IN RURAL AREAS

The problems of the formation and development of the effective use of economic resources in rural areas, the role and their influence in the development of the country's economy is one of the little-studied tasks in the field of the economy of the republic.

The need to protect the place of residence, the effective use of natural resources, land and water resources, first of all, human resources village the basis of state regulation and support for each state. In the context of the transformation of the economy, the improvement of the methods of state regulation and support for the effective use of economic resources of villages is important.

Key words: state regulation, state support, rural resources, natural resources, economic resources, labor resources, land and water resources, efficient use.